

Šebánek, Jindřich

Listiny přímětické a jiné naše listiny na patronátní práva z doby přemyslovské

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1956, vol. 5, iss. C3, pp. [79]-102

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102333>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JINDŘICH ŠEBÁNEK

LISTINY PŘÍMĚTICKÉ A JINÉ NAŠE LISTINY NA PATRONÁTNÍ PRÁVA Z DOBY PŘEMYSLOVSKÉ

Když sestavoval Friedrich ve své diplomatické prvotině, věnované kanceláři a listinám moravských markrabat Vladislava a Přemysla,¹ dílo jednoho z nejvýznamnějších notářů tehdejší markraběcí kanceláře, mistra Hilaria,² přiřkl mu graficky také listinu markraběte Přemysla z 2. dubna 1233. Jí se dává louckému klášteru patronátní právo kostela ve vsi Přímětících blíže Znojma. Otištěna byla tenkrát v plném textu jen v Bočkově moravském kodexu.³ Friedrichův soud přijal ještě r. 1931 H. Zatschek.⁴ Odvolali se naň Hanke-Hajek a Wieden⁵ a Friedrich sám jej znovu uplatnil v záhlavní poznámce svého otisku této listiny v torsu třetího dílu diplomátáře z roku 1942.⁶ Ale je tento soud správný?

Celkový obraz toho, co je v literatuře za písařské dílo Hilariovo považováno, je spjat s Friedrichovými diplomatickými siglami Vladislaus 2, Přemysl 2 a Venceslaus 27. Konkrétně je to především listina markraběte Jindřicha Vladislava pro barona Štěpána ze 27. dubna 1218,⁷ výše uvedená listina přímětická a dalších sedm listin jednak markraběte Přemysla, jednak krále Václava pro různé příjemce, z nichž prvá je ze 27. prosince 1233 a poslední z 16. května 1240.⁸ Těchto sedm listin je nesporně dílem jediného písaře. Jeho písmo je ostatně do té míry charakteristické, že se v celé zásobě našich listin z doby přemyslovské nenajde jiné jemu přímo podobné. Aspoň některé jeho znaky vytkl sám kdysi Friedrich.⁹ V listině z r. 1218 je z nich tak málo, že se musíme ptát, jak Friedrich na její přiřčení k základní sedmičlenné skupině vlastně připadl.¹⁰ Ostatně na něm ani netrval, neboť je v II. sv. diplomátáře neuplatnil. Přitom by se bylo možno dovolávat alespoň toho, že mezi datem listiny z roku 1218 a datem prvé ze skupiny základní uplynulo 15 let a že se za tak dlouhou dobu mohla táž písařská ruka velmi silně změnit. Ještě podivnější je, že Friedrich a po něm i Zatschek graficky ztotožnili se základní skupinou listinu přímětickou, která — ač je skoro současná s prvou z listin této skupiny — graficky se od ní liší tak nápadně, že se mohu spokojit prostě odkazem na příslušné reprodukce, které jsou připojeny.¹¹ S listinami základní skupiny má sice některé, ale jen vysloveně vnějškové shody, takže lze mluvit o jistém stupni grafického napodobení, při němž však individualita písařova proniká nepokrytě na povrch.¹² A to zřejmě Friedrichovi a Zatschekovi ušlo.

Paleografický nález doplní pozorování stylistické stránky přímětické listiny. Podle Friedricha diktoval ji sám její písař, tedy Hilarius. Svého diktátu pak použil jako listiny předchozí, když psal listinu markraběte Přemysla na darování patronátního práva kostela v Tasovicích louckému klášteru z 12. července 1234, která náleží do základní sedmičlenné grafické

skupiny Hilariovy. Možno dodat, že právě ona nejurčičěji na příklad v prodlouženém písmu i graficky souvisí s přímětickou listinou.¹³ Souvislosti stylistické jdou však mnohem dál než grafické. Zčásti se o tom přesvědčíme, nahlédneme-li do Friedrichova otisku listiny tasovické. Petitem, vyznačujícím stylistickou souvislost, je tu tištěno až po výčet svědků takřka vše, změněno je jen jméno vsi a do invokace je vsunuto slůvko »et individue«. Souvislosti jdou ve skutečnosti však ještě dále. V obou listinách se opakuje (namnoze ovšem v jiném pořádku) značná část svědků,¹⁴ mutatis mutandis je totožná také celá závěrečná formule datovací. O tom, že přímětická listina a s ní ovšem i tasovická, vykazují velmi charakteristické známky stylu Hilariova, nemůže vůbec vzniknout spor. Musíme se však tázat: Je poměr obou listin u Friedricha správně vyložen a v důsledku toho i vyznačen?

Kdyby byl přímětickou listinu psal vskutku Hilarius, byla by pak tasovická listina v celém dochovaném a postižitelném třináctičlenném či snad čtrnáctičlenném jeho notářském díle jediným případem, kdy užil svého vlastního diktátu jako listiny předchozí.¹⁵ Už tímto zjištěním měli být vlastně ti, kdo přiřkli přímětickou listinu písařsky Hilariovi, vážně varováni. Na tom není dost. Až do roku 1238 se v celé naší domácí listinné zásobě nesetkáme s užitím předchozí listiny v listinách na patronátní práva. Taková převzetí jsou jen v některých zvláště kvalifikovaných případech. Kromě vyhotovení přijímeckých jsou to konkrétně jen imunitní privilegia a statuta, respektive nová zlistinění (konfirmace, renovace) takových listin. Z panovnických notářů je to konečně jediný notář 0 5, který předchozích listin ve větším rozsahu užíval.¹⁶

Za písaře listiny přímětické sotva bude tedy možno považovati jinak neznámého notáře Přemyslova. Vyžadovalo by to přece kromě jiného i svrchovaně nepravděpodobného předpokladu, že tento písař psal podle diktátu Hilaria, jenž pak sám použil svého diktátu v listině tasovické. Z neshody nepomůže nám ani jediný zbývající předpoklad, že byla totiž přímětická listina psána u svého příjemce. I pak bychom totiž musili jen s malou obměnou předpokládat to, co jsme právě zamítli. Celá věc vyžaduje zřejmě přestavby mnohem podstatnější. Nutí předpokládat, že vztah mezi listinou přímětickou a tasovickou je právě obrácený než si představoval Friedrich: že tedy přímětickou listinu napsal domácí louchký písař na základě listiny tasovické. Jak máme však potom vysvětlit, že se datem hlásí před ní? Snad tak, že se datum listiny přímětické vztahuje k termínu, kdy vskutku k darování tamního patronátu došlo, kdežto listina o tomto darování byla řádně sepsána až po sepsání listiny tasovické? Domněnka je lákavá. Podle Friedricha jsou do listiny tasovické dodatečně doplněna jména svědků a teprve později zase připsáno datum, z čehož prý plyne, že svědci se vztahují nikoli k termínu právního pořízení, nýbrž k termínu odevzdání listiny. Mohu dodat, že patrně ani svědci listiny přímětické nenáleží k datu v ní uvedenému, tedy k 2. dubnu 1233. Je tu totiž uveden Markvart s titulem jídlonoše, který ještě v listině rajhradské z 2. listopadu 1234 má titul podjídlonoše,¹⁷ Sezema je uveden jako číšník, ale ještě na konci roku 1233 doložen s titulem podčíšníka.¹⁸

Ale přec jen bych varoval před takovou domněnkou. Je totiž jen zdánlivě jednoduchá a — tak jak to v takových případech zpravidla bývá — pomíjí vlastní jádro věci. Především je třeba pozorování Friedrichovo o psaní tasovické listiny na třikrát vážiti velmi opatrně.¹⁹ Naprosto bez opory je pak

jeho domněnka, že svědci tu náležejí k termínu odevzdání listiny. Objektivně se to totiž v našem materiálu 13. stol. vůbec zjistit nedá. Alespoň v našich zeměpanských listinách na tom ostatně ani valně nezáleží prostě proto, že interval mezi právním jednáním a zlistiněním býval asi poměrně krátký. Kdyby tomu tak nebylo, musili bychom se kromě jiného přece při soustavném sledování jmen svědků aspoň v těchto listinách běžně setkávat s rozpory zcela nepřeklenutelnými. A přece jsme právě shora bezpečně zjistili, že svědci v listině přímětické k jejímu datu nenáležejí, že jsou mladší. Uvažme dále toto: od markraběte Přemysla máme z let 1232—1236 dochován poměrně vysoký počet 24 listin. Žádná z nich kromě přímětické nevznikla mimo markraběcí kancelář, která zřejmě v těch letech bezvadně fungovala.²⁰ V době, kdy Hilarius psal listinu na patronát tasovický, musil už mít klášter od Přemysla patronát přímětický. Proč tedy nenapsal nejpozději tehdy týž Hilarius také listinu přímětickou nebo nespojil do listiny jediné (ač to spravilo takřka jediné slovo) darování patronátů obou?

Ze všeho plyne jasně, že »pozdější« a »příjemecké« vyhotovení listiny přímětické je totožné s vyhotovením, které nemůže být pravé. Vzápětí je tu ovšem otázka, proč vlastně přímětická listina vznikla. Než se pokusíme o její řešení s přihlédnutím k celému materiálu, který se Přímětic týká, považují za potřebné všimnouti si jednotlivě některých jiných našich listin, především na patronátní práva, v některých směrech pak vůbec našich listin na patronátní práva 13. století jako celku.

*

Kdybychom pod pojem listin na patronátní práva zahrnuli prostě všechny naše listiny z doby přemyslovské, v nichž se o patronátním právu mluví, náležel by sem velmi podstatný díl celé naší listinné zásoby vůbec. Ukazuje to jednak samo na značný význam patronátních práv, jednak i na potřebu omezit se — pokud máme na mysli listiny na patronátní práva jako celek — jen na takové případy, kdy dispozice s patronátem stojí v předě příslušného právního aktu. Na druhé straně nebylo by správné při držování se při výběru látky striktně díkce samých listin.²¹ Pojem patronátního práva se jistě upevňoval jen postupně. Už proto jsou mezi listinami na patronátní práva i takové, jimiž se prostě disponuje s kosteli či kaplemi nebo s jejich příslušenstvím. Začasté pak taková darování příslušný diecesní biskup svým potvrzením teprve odívá v kanonickou formu. Alespoň v jistém počtu případů lze jistě tuto dvojakost formulace vykládat i tak, že darováním kostela se dává vskutku víc než pouhý jeho patronát, konkrétně, že se dává i výnos z kostela. V kanonické díkce to znamená, že se příslušnému obdarovanému církevnímu ústavu (příjemcem listin na patronátní práva jsou ovšem vesměs jen církevní ústavy) kostel inkorporuje. Vcelku však v darováních i v jejich potvrzeních je (tak, jako v materiálu století 13. zcela obecně) velké kolísání forem a terminologie. Každý případ musí i tu být posuzován nikoli podle toho, jaká je stylisace, nýbrž jaký stav věci se za ní skrývá. A objevit tento stav věci je ovšem možno jen prostředky diplomatickými. Rozumí se, že ani při posuzování toho, zda patronátní právo stojí či nestojí v čele právního aktu, není možno přidržet se mechanicky díkce listin.²²

Naše starší bádání mimo snad několik zcela ojedinělých případů si nebylo vědomo toho, že by mezi listinami na patronátní práva v užším slova smyslu byly listiny falešné. Po prvé jsem na několika případech naznačil stav věci v Archivech zrušených klášterů z roku 1932. Kritickým komentářem z roku 1952 bylo pak vlastně ukázáno, že falešné listiny na patronátní práva jsou pro naši látku 13. stol. v jistém smyslu přímo typické.²³ Víím, že se vytýkalo Kritickému komentáři, že vidí falsa, kde jich není, V tom nepí však podnět k tomu, abych se tu otázkou listin na patronátní práva zabýval, a nemusí být. Nevím totiž, že by kdo z těch, kdož takto posuzovali a odsuzovali, byl v některém konkrétním případě svůj soud také dokázal. Ale každodenní práce s diplomatickým materiálem ukazuje, že jedině přezkoumáním nových a nových a přitom typických případů lze pronikat k jádru dalších zdánlivě neřešitelných a konec konců i ke kořenům složité otázky, jakou měla v tom nebo onom našem společenském prostředí kdy listina funkci.

Soubor případů vybírám z okruhu, v němž zřejmě listiny na patronátní práva měly značný význam. Je to okruh vyšebrodský, v němž patronáty tvořily velmi podstatnou složku celé državy klášterní. Čtenář mě může bezpečně sledovat, vezme-li k ruce známou edici Pangerlovu.²⁴ Začínám listinou Voka z Rožmberka z roku 1261 (V), podle níž dostává klášter se souhlasem a vůlí Vokovy choti Hedviky i pražského biskupa Jana kostel ve Veselí (nad Lužnicí) a ves Ponědraž se všemi důchody. Výslovně se při tom dodává, že veselský kostel s třetinou desátků a s náhradou na jiných statcích Vokových za Ponědraž má mít doživotně tamní plebán Leneč.²⁵ S listinou Vokovou koresponduje věcně i časově listina pražského biskupa Jana (J), která je zlistiněním biskupova kanonického souhlasu v této listině avisovaného. Správně se tu proto mluví nikoli o darování kostela, nýbrž patronátního práva kostelního. Zvláště se připomíná, že k darování došlo se souhlasem Vokovy choti Hedviky a že Vok byl oprávněn s patronátem disponovat, protože byl v jeho řádném držení. Není tu však nic o nárocích kněze Lenče, nic také o tom, že by ke kostelu patřila ves Ponědraž.²⁶ V i J jsou psány touž rukou. Podle běžné diplomatické poučky může to být jen ruka příjemcova. Bohužel jinde už přímo doložena není. V má ohlášenu pečeť Vokovu. Pangerl se domníval, že je to táž, jen špatně otištěná pečeť, jako na velké Vokově donační listině pro Brod rovněž z roku 1261.²⁷ Ale je to zřejmě pečeť jiná, sice rožmberská a z 13. století, ale třeba vůbec ne Vokova. Rozhodně užíval Vok v kritické době zcela odlišného pečetiho typáře.²⁸

Na J nejsou pečeti dochovány vůbec, a co zvláštějšího: žádné tu nejsou ani ohlášeny. Protože jsou v plíce vřezy k přivěšení pečeti dvou, lze předpokládat, že tu buď vskutku byly nebo měly být přivěšeny pečeti Janova a Vokova.

Stylisticky je V prokazatelně přijemecké.²⁹ O J lze říci, že vykazuje běžný kuriální diktát, k němuž je na konci zcela neorganicky připojena testes-formule a datum, obojí opsané z V. Prvá část J by mohla být dobře kancelářského původu, neboť kuriální diktát je i v jiných Janových listinách na patronátní práva. Nikoli ovšem přesně vyhraněný formulář.³⁰ Kuriální diktát byl ovšem nesporně běžný i vyšebrodským cisterciákům a tak je přijemecký původ J i po stránce stylistické dobře možný. Vcelku to vše nabádá k opatrnosti. Je jí třeba tím více proto, že je v této době přijemecké

vyhotovení u Voka, který měl ve svých službách zvláštního notáře,³¹ asi věc nemožná, u biskupa Jana aspoň nezvyklá.³²

Ponědraž klášter od Voka nesporně měl, a to dokonce už roku 1259. Mohli bychom se tedy nanejvýš (a to ještě ne právem) pozastavit nad tím, že je ve V darována znovu bez zmínky o darování starším.³³ Kostel ve Veselí daroval však Vok roku 1262 — tedy po datu V — svým testamentem své choťi Hedvice a nevázal toto darování ani podmínkou, zda Hedvika po jeho smrti vstoupí nebo nevstoupí do nového manželství. Celá věc je mimo pochybnost, neboť příslušná listina je psána rukou výše už zmíněného Vokova notáře.³⁴ Snad bychom ještě mohli říci, že odkaz Vokův Hedvice tu měl jen formální ráz, když přece Hedvika už předtím vyslovila souhlas s darováním veselského kostela klášteru. Ale situaci definitivně zkomplikuje listina krále Václava II. z 15. července 1302, dochovaná v nesporném originále,³⁵ již patronátní právo ve Veselí teprve tehdy dává klášteru sám král. Uvažujeme-li nejstřízlivěji, bylo do roku 1302 aspoň sporné, komu patronát náleží. V tomto sporu byl ovšem i klášter stranou a to podle všeho nikoli nečinnou. Přímou to dosvědčuje zlomek nyní bohužel nezvěstné soudní listiny,³⁶ v níž je jasné datum 5. listopadu 1261 a podle které byl klášter ve sporu s tehdejší veselským plebánem. Dále lze tu vyčísti, že opat dal svými lidmi přepadnouti nějakou vesnici a dvory tohoto plebána, a že ho ohrožoval na životě. Zvláště důležité je, že listina zachovala i jeho jméno. Znělo Salmannus. Podle toho nebyl tedy patrně už Leneč, o němž mluví V, živ. Salmannus by pak musil být ve smyslu V i J plebánem na klášterním patronátu. Protože však listina z roku 1261 takto situaci rozhodně neukazuje, znamená to, že V a J tenkrát ještě neexistovaly, což se vlastně rovná zjištění, že jsou padělány. Termínem *ad quem* pro vznik padělků je nepochybně rok 1302, motivem pak zjištěné spory s veselským plebánem.

Uvažme další případ. S datem 1279 máme dvě listiny Jindřicha z Rožmberka nebo spíše dvojí exemplář listiny jedné (A, B) jimiž se dává vyšebrodskému klášteru kostel v Rožmberce.³⁷ Rozdíl mezi A a B jsou tyto: a) V A dostává klášter výslovně patronát v Rožmberce až po smrti tamního plebána Jakuba, v B hned, avšak s dodatkem, že kaplana páně, Jakuba, jeho práva ke kostelu doživotně nezbaví. b) Darování v A se týká jen kostela v Rožmberce, v B je precisováno blíže tak, že se ke kostelu dává také filiální kostel v Horním Dvořišti, třetí díl desátků a výslovně také patronátní právo. Je tu nasaděno obdobné řešení jako v předchozím případě? Soudím, že nikoli, protože diplomaticky je tu situace podstatně jiná. V době synů Vokových (Jindřicha a Vítka) splývá diplomatické zařízení Rožmberků (kancelář) s prostředím jejich hlavní klášterní fundace, tedy s prostředím vyšebrodským.³⁸ A i B vznikly u svého příjemce, spolu však také u svého vydavatele. Po stránce věcné nemá rozdíl sub a) nepochybně vůbec význam.³⁹ O druhém (sub b) sice nelze říci totéž, z listiny Jindřicha z Rožmberka z roku 1278 se však dovídáme aspoň tolik, že klášter dostal v Horním Dvořišti trh.⁴⁰ Nadto jsou dvě důležitá a přitom velmi poučná svědectví o tom, že v kritické době kostel vyšebrodský klášter vskutku měl. Listinou pražského biskupa Jana z 20. října 1271, psanou hlavním písařem jeho kanceláře,⁴¹ především se potvrzuje »dotace kostela v Rožmberce«, kterou učinila klášteru vdova po Vokovi, Hedvika, se souhlasem svých dvou synů, Jindřicha a Vítka. Z Janovy listiny plyne dokonce, že mu

o Hedviččině dotaci byl předložen listinný, dnes a patrně už dávno, ztracený doklad. Za druhé je tu listina pražského biskupa Tobiáše z 20. března 1290, vzniklá prokazatelně v biskupské kanceláři,⁴² kterou biskup potvrzuje na žádost Jindřicha z Rožmberka a Alberta ze Stropnice klášteru darování patronátních práv kostelů v Rožmberku a v Stropnici, oběma dárčům patřících. K otázce Stropnice se hned vrátíme. Pokud jde o kostel rožmberský, je už nyní však jasné, že se příslušné zprávy jen zdánlivě kříží. Mnohem spíš se totiž doplňují, připouštějíce možnost, že k rožmberskému kostelu darováním Hedviččiným vsutku patřilo také Dvořiště a desátky. Náhorně a s nimi vidíme, jak si zajišťuje klášter držení svých patronátních a s nimi souvisejících práv se všech stran, totiž listinami všech osob jakkoli k tomu kompetentních z titulu vlastnictví, spoluvlastnictví, příslušnosti k rodině donátorů i s hlediska kanonické moci. Vyhotovení B lze tedy po mém soudu považovat za přijemecké, někdy po roce 1279, ještě však za života Jindřichova (tedy nejpozději roku 1310) vzniklé a jeho pečeti autorisované. Základem jeho je právní čin, zlistinný v A. Odtud je text, počítajíc v to i svědky a datum.⁴³ Došlo jen k jistému zpřesnění nároků kláštera na rožmberský kostel, které on považoval z důvodů, které konkrétně nelze zjistit, pro sebe za výhodnější.

Jestliže snad byla nějaká pochybnost o správnosti právě podaného výkladu, rozptyluje ji výše už avisovaný případ stropnický. Také tu máme dvojici listin, jejichž vydavateli jsou Jindřich z Rožmberka a Albert z Boršova, čili ze Stropnice.⁴⁴ Výslovně říkám dvojici, protože jedna listina tu nepřejímá druhou, stylisticky obě náležejí k diktátu vyšebrodskému. Nejvýraznější rozdíl mezi nimi je ten, že jedna (A) je datována, konkrétně ve Vyšším Brodě 29. června 1286,⁴⁵ druhá (B) je nedatována.⁴⁶ Protože v B text se končí dosti vysoko nad plikou a z 11 svědků uvedených v A je tu jen šest, je takřka jisté, že B zůstalo nedopsáno. Tím je také mezi A a B určen vztah.⁴⁷ Jediný věcný rozdíl mezi nimi, který stojí za zmínku, spočívá v tom, že v A pořizují Jindřich a Albert se souhlasem svých manželek jen povšechně zmíněných a spoludědiců,⁴⁸ v B jsou jména manželek uvedena přímo a jako souhlasící je výslovně uveden Albertův syn Hogerius. To je ovšem pouhé zpřesnění, které nemůže být podezřelé, třebaže jistě nebylo pro klášter bezvýznamné. V jakém smyslu, je již jasné a možno to doplnit i zde konkrétním dokladem. Jednou tu už zmíněný Vokův testament z roku 1262 uvádí mezi statky, patřícími Hedvice, také Stropnici s příslušenstvím.⁴⁹ Třebaže pak Hedvika Stropnici zřejmě nedržel, existuje přece — až z roku 1292 — listina,⁵⁰ kterou se Hedvika stropnického kostela, jehož polovinu s příslušenstvím dostala obvňením od svého zemřelého manžela, vzdává ve prospěch kláštera.⁵¹ Tobiášova listina je nesporným svědectvím toho, že stropnický kostel v té chvíli již klášter měl. Vše pak je jen dalším dokladem toho, jak komplikované byly majetnické vztahy k patronátním právům a jak složitě si v důsledku toho musil klášter tato svá práva zabezpečovat.

Alespoň stručně se vyrovnejme ještě s dalšími třemi skupinami vyšebrodských listin na patronáty.⁵² Na rychnovský patronát je listina z 29. června 1261, podle které jej darovala klášteru Anežka, vdova po Pelhřimu z Třeboně s celým svým příbuzenstvím namnoze jménem přímo uvedeným. Listina je nepochybně pravá, snad vůbec nevznikla ani u příjemce.⁵³ Nicméně existuje ještě druhá listina, datovaná roku 1291, v níž vystupuje

jako dárce téhož patronátu Smil z Nových Hradů, jeden z příbuzných Anežčiných.⁵⁴ Listina Smilova, vzniklá už prokazatelně u příjemce,⁵⁵ prezentuje se jako darování zcela nové, Smil dává výslovně svůj kostel, jehož patronátní právo mu dědičně náleží. Domnělý rozpor se však zase vysvětlí.⁵⁶ Nápadně se v listině zdůrazňuje, že na rychnovské faře má zůstat doživotně kněz Pavel, jemuž Smil tuto faru dal, a že teprve po jeho smrti fara připadne klášteru. Listina z roku 1291 je tedy zřetelně výsledkem kompromisu, k němuž se klášter brodský (stejně jako jiný)⁵⁷ musil uchýlovat, když se příbuzní donátorovi neohlíželi na to, co bylo darováno a jaké jsou na to listinné doklady. Je dosti příznačné, že si klášter platnost darování Smilova hleděl pojistit tím, že jeho listinu zpečetil jako první »pán« Smilův, pan Jindřich z Rožmberka.

Další tříčlenná skupina listin se týká kostela boršovského. Byla kdysi dokonce čtyřčlenná, neboť podle všeho se ztratila listina základní, již dával známý nám už Albert ze Stropnice klášteru jak ves tak tamní patronát. Dnes máme už jen nesporně kancelářský originál listiny biskupa Tobiáše z 20. března 1290, již se darování Albertovo potvrzuje.⁵⁸ Šlechticovo darování (protože nešlo jen o kostel, nýbrž i o ves) zajistil si klášter vzápětí i potvrzovací listinou krále Václava.⁵⁹ I tato listina je kancelářská⁶⁰ a jedna listina tu navazuje bez přerušení i diferencí na druhou. Pro poznání osudů patronátů je však tato skupina zase jinak zajímavá. Třetí boršovská listina, datovaná ještě v listopadu téhož roku 1290, kdy klášter Boršova s tamním kostelem nabyt, je totiž kanonickým přivolením pražského biskupa k tomu, aby klášter přestavěl boršovský kostel na dvůr a tamní lidi převedl farou do Kamenného Újezda.⁶¹ Není to vpravdě drastický doklad toho, kam až někdy v té době zacházela hospodářská podnikavost klášterů, pokud jde o organizaci režijního hospodaření?

Poslední skupina je zase dalším dokladem toho, jak u příjemce vzniká druhé vyhotovení, které jen omylem by mohlo být podezíráno. Darování patronátního práva kostela v dolnorakouském Raabsu Jindřichem a Vítkem z Rožmberka je zlistiněno jednou s datem 19. března 1272, po druhé s datem přesně o dva roky pozdějším, při čemž se jinak vše od počátku do konce i s jmény svědků opakuje.⁶² Třebaže jsou tu stylisticky zřetelné reminiscence na někdejšího Vokova notáře,⁶³ je nejpravděpodobnější, že oba exempláře byly napsány u příjemce, každý z nich jinou rukou, při čemž se sotva kdy podaří i jen pravděpodobně zjistit, který z nich je vlastně původní a zda dvojitý datum je tu pouhým nedopatřením či má nějaký věcný základ.⁶⁴

Mimo vlastní okruh listin na patr. práva je však v okruhu vyšebrodském ještě jeden případ, který stojí za to, aby tu byl uveden. Již Pangerl⁶⁵ v otisku listiny ze 17. července 1264, kterou Přemysl II. přijímá v ochranu klášter a potvrzuje jeho dotaci Vokem z Rožmberka (P), upozornil na to, že text v ní inserované listiny Vokovy z 29. května 1261 (V 2) se na několika místech odchyluje od příslušného originálu (VI).⁶⁶ Nepokusil se však o to, tyto odchylky vysvětlit. Konkrétně třeba říci: Ve V 2 je navíc článek,⁶⁷ jímž se stanoví, že všechny nynější i pozdější vysazené vesnice na Vokově panství mezi Vltavou a Větší Vltavicí náležejí ke kostelu městečka Vyššího Brodu,⁶⁸ od plebána téhož kostela mají přijímatí svátosti a plnití vše, co náleží k pojmu farního přimusu včetně odvádění desátků. Dále je tu navíc článek, podle kterého náležejí vyšebrodskému klášteru plně desátky z Pří-

dolu a ze vsí Vokovi a přídolskému kostelu patřících. Další rozdily mezi V 1 a V 2 už nejsou podstatné.⁶⁹ V je písařsky i stylisticky dílem Vokova kancelářského písaře, P. musí být naproti tomu pokládáno za vyhotovení příjemecké.⁷⁰ Pak se ovšem musíme ptát, je-li P vůbec možno považovati za listinu pravou. K řešení otázky nemůže po mém soudu způsobem rozhodujícím přispět zjištění, že je opatřeno nesporně pravým a v té době užívaným otiskem pečetidla Přemyslova, ba že na pečeti se velmi pěkně zachoval i exergue.⁷¹ Mnohem podstatnější je, že celé články, které má V 2 navíc, najdou se doslova v listině biskupa Jana z 1. června 1259, která je kanonickou confirmací Vokova založení kláštera.⁷² Janova listina je psána hlavním a výše už jednou uvedeným písařem Janovy biskupské kanceláře. Články jsou v té její části, která zlistiňuje přímé prohlášení Vokovo učiněné před biskupem.⁷³ To tedy znamená, že věcně není nejmenšího důvodu v těchto článcích viděti cokoli podezřelého. Možnost je nyní dvojitá: a) Vedle dochovaného originálu V 1 existoval dnes nedochovaný další, slovně shodný s V 2. b) Ač se v P výslovně praví (jako zpravidla v confirmacích), že inserovaná listina slovo od slova odpovídá své předloze, je V 2 ve skutečnosti novou redakcí, která vznikla v klášteře na základě V 1 a listiny Janovy. Možnost sub a) je málo pravděpodobná. Musili bychom se totiž pak tázat, proč a za jakých okolností se druhý originál V vlastně ztratil. Druhá je právě na okraji toho, co si ještě lze představit, nemáme-li šmahem začít připouštět tak dalekosáhlé nepravdivosti, které by byly přece musily ve své době listinný doklad vlastně vůbec znehodnotit.⁷⁴ Patrně jsou takové případy možné také jen v tak typicky příjemeckém prostředí, jakým právě byl Vyšší Brod.

K dokreslení toho považují za potřebné uvést aspoň ještě jeden konkrétní případ ze zcela jiného prostředí, který se však zase týká příslušenství farního kostela. V II. sv. Regest je zařazena k datu 29. prosince 1293 listina, jíž Václav II. dává ke kostelu sv. Jiljí v Bezdězu (tehdy městečku pod hradem Bezdězem) nedalekou ves Zbiny v náhradu za to, že byly biskupem Tobiášem z Bechyně vyfařeny z farnosti bezdézské se souhlasem tamního plebána Alberta městečko Kuří Vody a vsi Dolní Krupá a Chlum, patřící královi komorníku Hynkovi z Dubé.⁷⁵ Jeden exemplář této listiny (A) má být v Městském archivu plzeňském, druhý (B) ve Státním archivu vídeňském. Prvé uložení platí dosud,⁷⁶ exemplář B je nyní ovšem už po léta v Ústředním státním archivu v Praze. Reversy A i B svědčí, že byly aspoň v 15. století pohromadě, konkrétně v archivu augustiniánů Na Karlově v Praze.⁷⁷ B sdílel dále už jen běžné osudy karlovských listin.⁷⁸ A přišel v době blíže neurčitelné do soukromých rukou, neboť jen takto se mohl pak také dostat soukromou sběratelskou činností na místo svého dnešního uložení.⁷⁹

A je psán písařem, jehož ruku lze doložit v celé naší listinné zásobě už jen jednou, konkrétně na listině Václavově pro klášter zbraslavský, jejíž datum nota bene na den souhlasí s datem bezdézské listiny;⁸⁰ už tím je přece jen zaručena příslušnost tohoto písaře ke kanceláři královské.⁸¹ Exemplář B psal jinde už nedoložený písař, jehož písmo bychom rozhodně spíše položili do prvých desetiletí 14. století nežli ještě do konce 13. stol.⁸² Ale i kdyby tomu tak nebylo, je třeba nad B se zamyslet. Listina Václava II. psaná rukou v žádné jeho další listině už nedoloženou (a tedy patrně příjemeckou) je sama o sobě poněkud podezřelá.⁸³

Regesta textově zachycují jen exemplář A. Mezi A a B jsou tyto věcné rozdíly: a) Podle A k Zbinům patří 10 lánů, podle B 12, zvláště se pak ještě dodává, že od svého založení vždy patřily k hradu Bezdězu. b) V A vyjímá král ves Zbiny ze soudu města Doks, k němuž dříve náležela, v B vyjímá ves i lidi v ní usedlé vůbec ze vši moci soudní jakýchkoli zeměpanských úředníků, zvláště pak také města Doks. c) V A král nařizuje, aby byl plebánovi jako představiteli bezděžského kostela podle právního obyčeje proveden ochoz vsi Zbin, podle B se má zřejmě ochoz opakovat vždy po nastoupení faráře a má jej provádět farář a jeho poddani, tedy zbinští usedlí.

Vysvětlit tyto rozdíly vyžadovalo by samostatné monografie, která by se opírala vlastně o detailní studium dějin osídlení Podbezdězi. Alespoň předběžně možno připojit několik vysvětlujících poznámek. Formulace B je celkem zřejmě přiosťvena k podpoře práv bezděžského faráře na ves Zbiny. Není přece lhostejné, patřilo-li k ní 10 nebo 12 lánů. Formulace B na rozdíl od A implicitě v sobě zahrnuje, že jediným soudcem nad zbinskými lidmi je jejich farář. Tak také vskutku chápal věc registrátor 15. věku.⁸⁴ Výslovné ustanovení o ochozu je v našem listinném materiálu vůbec vzácný zjev. Není bez zajímavosti, že se s ním několikrát setkáme v listinách právě v 90. letech 13. věku.⁸⁵ Ovšem jen v prosté formulaci A. Dovedeme si sice představit, že na faře byly zvláštní poměry, takže vskutku po smrti faráře musil být jeho nástupci majetek novým ochozem vždy znovu zaručován.⁸⁶ Konec konců však celé ustanovení i se zmínkou o účasti poddaných na provedení ochozu nemůže mít jiný smysl než zajistit hranice vsi zvláště pevně proti sousedům a nepochybně konkrétně proti jejich rozpínivosti. A tak vlastně ustanovení o ochozu koresponduje se změnou 10 lánů na 12.

Kdy byla však pod Bezdězem situace, do které by se formulace B hodily? Václavův královský hrad Bezděz dostal se po nastoupení krále Jana, určitě však před rokem 1315, v zástavní držení Půty z Frýdlantu, později pak Hynka Berky z Dubé.⁸⁷ Tím se tu vlastně uzavřela dosti dlouho předtím už postupně mohutnější država mocného panského rodu. Za Václava II. prosperující městečko Bezděz,⁸⁸ pokleslo v téže době postupně tak hluboko, že Hynek Berka mohl roku 1337 prostě už přenést tamní městské právo na novější své městské osídlení, na Nový Bezděz (Bělou).⁸⁹ Podle všeho začalo tedy období »obklíčení«⁹⁰ bezděžského plebána zhruba od chvíle nastoupení krále Jana.

Vše nyní zajisté ukazuje jedním směrem: exemplář B je falsum zhotovené podle exempláře A, který je pravý. S domněnkou, že i v tomto případě je B druhé nezávadné vyhotovení, nevystačíme. Jen mimochodem možno dodat, že B na rozdíl od exempláře A snad nebyl nikdy ani v královské kanceláři zpečetěn.⁹⁰

Vznik takto předpokládaného falsa je možno ovšem spojovat jen s bezděžským farářem. Jdeme-li pak za touto stopou, zjistíme především, že zřejmě též Albrecht, který dostal r. 1293 exemplář A, seděl na bezděžské faře ještě roku 1317. Jeho odkaz z 18. dubna ve prospěch kláštera zbraslavského⁹¹ prozrazuje o něm několik podstatných věcí. Především to, že byl nemálo zámožný, a za druhé to, že měl vynikající postavení, jsa bývalým děkanem známé královské kaple v kostele na hradě pražském.⁹² Není vyloučeno, že Albert zůstal v Bezdězi na faře až do roku 1336. Z 30. listopadu toho roku máme totiž listinu, již dává král jako patronátní pán

bezdězského kostela souhlas k tomu, aby tehdejší pán na Bezdězi a v Bezdězi Hynek Berka z Dubé presentoval k zřejmě tenkrát právě uprázdněnému bezdězskému kostelu jako plebána jakéhosi Habarta. Současně svědčil král Jan tomuto Habartovi berní notariát dvou provincií, litoměřické a boleslavské, a potvrdil mu, respektive jeho kostelu, »všechna privilegia, imunity i milosti« od svých předků udělené.⁹³ Nepochybně je tu míněno A. Míni se však už také B?

Musíme se především ptát, kdo byl tento Habart, který takto dosáhl zřejmě vynikajícího kostela a nadto i výhod, které nesporně skýtal berní notariát dvou velkých provincií.⁹⁴ Prameny nás poučují, že to byl člen panského rodu Ronoviců, příbuzný Berkův, o němž najdeme zprávu už roku 1326, kdy dosáhl po prvé papežské provise na pražský kanonikát.⁹⁵ Pražským kanovníkem se stal po dalších dosažených provisích roku 1353 a byl jím ještě roku 1381.⁹⁶ Jako bezdězský farář je doložen v intervalu let 1336—1353. Solva je nyní možno považovat za pouhou náhodu, že se zřejmě mladý příbuzný⁹⁷ bezdězského pána stává bezdězským farářem právě rok předtím, než byl dovršen úpadek městečka Bezdězu. Uvážíme-li dále ještě, že Karel IV. získal brzy po Janově smrti Bezděz a panství zpět do královského držení⁹⁸ a že už roku 1352 drželi patronát bezdězského kostela augustiniáni Na Karlově, ba dosáhli dokonce inkorporace tohoto kostela,⁹⁹ je snad zjištěno už dosti, abychom se směli odvážit závěrů: Po roce 1336 už zřejmě není situace, v které bychom si mohli představit vznik B. Tenkrát tedy asi už existovalo. Termínem a quo vzniku B je zhruba rok nastoupení krále Jana. Jeho vznik je pak patrně odlesekem zápasu, který v tomto období svedl bezdězský plebán se svým mocným panským sousedem, háje proti němu nedotknutelnost statku, na který měl nevšední privilegium královské, konkrétně pak zejména právo jurisdikce nad svými poddanými.¹⁰⁰ A nemůže nás zajisté překvapit, že farář tenkrát v tomto zápase podlehl a že musil i se svým králem ustoupiti moci zpychlého pána a vydati do jeho rukou nejen bohatou faru, nýbrž i úřad královského berního notáře. Pozoruhodnější zajisté je to, že plebán užil jako prostředku patrně i falsa královské listiny, jež ostatně pak došlo později i výslovného královského potvrzení.¹⁰¹

Rozlišení mezi kusy falešnými a takovými, jejichž zdánlivé nesrovnalosti je možno diplomatickým rozbořem vysvětlit, vystoupilo v právě probíraných konkrétních případech zajisté dosti určitě. Také k otázce motivů fals na patronátní práva je tu nejedno poučení. Povaha našeho zkoumání však vyžaduje, abychom se připravili k řešení přímětického případu ještě také pokusem o shrnutí toho, co lze k otázce motivů fals na patronátní práva říci s přihlédnutím ke všem zatím zjištěným případům.¹⁰² V jádře jsou tři hlavní skupiny motivů: co ke kostelu náleží, jaká práva ke kostelu má jeho patron a o či darování jde. Každou z těchto skupin bylo by možno mnohonásobně doložit konkrétními případy. Jsou ovšem i takové, v nichž jsou zřetelně sdruženy motivy skupin několika. Zvláště je třeba podtrhnouti, že často stojí přímo v popředí motivy skupiny třetí. V nich je ovšem zase nemalá variabilita, jejíž povaha je odrazem nemalého stupně celkové nejistoty, plynoucí z toho, že právní pořizení světských feudálů ve prospěch feudálů duchovních mohla být prakticky kdykoli vzata v pochybnost jak dárci samými, tak především členy jejich rodiny nebo činiteli mocensky výše stojícími, tak na př. panovníkem, když šlo o právní po-

řízení nižšího světského feudála, v jednotlivých případech ovšem i zpsychlého šlechtice proti panovníkovi. Je přitom jasné, že všechna darování nebyla ve stejně velkém nebezpečí. Byly zajisté případy, kdy jedině darování šlechtické dovedlo zajistit držení kostela na celá staletí.¹⁰³ Na druhé straně tam, kde šlo o kostely výnosné a zejména pak takové, které náležely k zeměpanským hradům, vedly se o patronáty leckdy spory přímo nekonečné, v jejichž rámci pak došlo leckdy i k vzniku listin, nad nimiž se diplomatik musí právem pozastavit.¹⁰⁴

*

Vraťme se nyní k případu přímětickému. V naší listinné zásobě najdeme kromě listiny Přemyslovy, od které jsme vyšli, ještě několik dalších zpráv, respektive listin. Pořadem prvá je nedatovaná listina znojemského kastelána Jimrama, již dává patronátní právo kostela v Příměticích louckému opalovi Floriánovi na místě jeho kláštera.¹⁰⁵ Písařsky ani stylisticky se tato listina přímo zařadit nedá a Friedrich se o její zařazení ani nepokusil.¹⁰⁶ Jejím vydavatelem byl jasně šlechtic, konkrétně člen později významného rodu pánů z Medlova (z Pernštejna).¹⁰⁷ Podle listin byl Jimram znojemským kastelánem už někdy po roce 1201 a určitě ještě roku 1223. O dvě léta později je znovu doložen výslovně jako »někdejší« znojemský kastelán.¹⁰⁸ Určitě byl tenkrát ještě živ. Ale další, co by o něm bylo možno snad říci, má už jen cenu pouhých dohadů.¹⁰⁹ Důležité je dále to, že zařazení listiny do celkového vývoje naší listiny šlechtické, provedené po prvě S. Duškovou,¹¹⁰ ukázalo, že je to jeden z nejstarších dokladů šlechtické listiny u nás, vydané výhradně pod autoritou pečeti svého vydavatele, který si pořídil pečetní typář právě proto, že zastával významný zeměpanský úřad.¹¹¹ Vše, co bylo v práci Duškové pověřeno a doloženo o poměru šlechtice k listině u nás, nedovoluje pochybnost v nejmenším o tom, že původ Jimramovy listiny musíme hledati jedině u jejího příjemce, tedy v louckém klášteře. Tomu odpovídá i to, že se listina prezentuje jako ryze kanonický akt; jako svědci fungují tu jen členové louckého kláštera. Po stránce negativní to znamená, že se ani nezmiňuje o jakékoli zeměpanské autoritě a provádí vše jedině z vůle svého vydavatele. Jimram je sám zakladatelem přímětického kostela; výslovně mluví o tom, že jej založil se svolením louckého kláštera, neboť ves Přímětice náležela k loucké faře u sv. Mikuláše ve Znojmě. Konečně pak dává ke kostelu i pozemkový majetek, konkrétně jeden lán v Příměticích, druhý v Kuchařovicích a část lesa v Mašovicích.¹¹² Všechna tato místa leží ovšem v blízkosti znojemského hradu. Komu náležejí, se nepraví. Dispoziční právo s nimi však zřejmě má Jimram. Časově zařadil Friedrich Jimramovu listinu — ostatně ve shodě s Bočkem — k roku 1220. To proto, že existuje potvrzovací listina k ní, vydaná olomouckým biskupem Robertem, která je datovaná přímo roku 1220 v Příměticích v den posvěcení tamního kostela.¹¹³ Domněnka, že obě právní pořízení byla provedena současně, je ovšem nasnadě. Ku podivu Robertova listina uvádí species facti už poněkud jinak než listina Jimramova. Podle ní je dárce patronátního práva kostela v Příměticích sám moravský markrabě Jindřich Vladislav, který je provedl na spásu duše své a svých předchůdců a požádal biskupa, aby udělil louckému klášteru spiritualia přímětického kostela. Biskup pak spiritualia s desátky a jinými důchody ke kostelu patřícími klášteru vskutku postoupil a po-

tvrdil. O Jimramovi se v Robertově listině pravi jen tolik, že markrabě provedl dar na jeho přimluvu: Co na statcích ke kostelu náleželo, neřiká se konkrétně vůbec. Rovněž se, stejně jako v Jimramově listině (aspoň výslovně) neřiká, komu náleží ves Přímětice. Z celé situace však tentokrát (na rozdíl od Jimramovy listiny) plyne, že náležela markraběti.

Ruku pisaře Robertovy listiny (P) označil Friedrich diplomatickou siglou Robertus 6, ale jinak o ní nepověděl nic. Třeba však říci, že P vykazuje grafické souvislosti s dvěma dalšími Robertovými listinami, totiž s listinou z 20. června 1238, již biskup potvrzuje zase louckému klášteru patronátní právo kostela v Tasovicích (jde tu o kanonické potvrzení nám už známé Přemyslovy listiny tasovické) (Ta),¹¹⁴ a s konfirmační listinou z 25. srpna 1239 pro oslavanský klášter na patronát kostela v Miroslavi (Mi).¹¹⁵ Ta a Mi psala nesporně táž ruka,¹¹⁶ která tedy musí být rukou kancelářského pisaře Roberta. P vykazuje sice některé grafické odchylky,¹¹⁷ máme-li se však rozhodnouti mezi blízkou grafickou příbuzností nebo totožností, dáme zajisté přednost řešení druhému, jednoduššímu a tím i přirozenějšímu.

V jeho prospěch mluví ostatně i stylistická stránka věci. P náleží jasně do skupiny, ba stojí v čele skupiny, listin Robertových, do níž kromě Ta a Mi náležejí ještě také konfirmační listiny na patronátní práva v Mohelně ze 26. srpna 1234 pro klášter oslavanský (Mo) a v Tišnově z roku 1239 pro klášter tišnovský (Ti).¹¹⁸ Už před časem zjistila sice jen mimochodem, ale bystře S. Dušková:¹¹⁹ a) že písař Mo, označený Friedrichem Robertus 12, je totožný s písařem listiny znojemského plebána Heřmana z 29. listopadu 1262 rovněž pro oslavanský klášter;¹²⁰ b) že Mo je věcně podezřelý, protože dává klášteru nikoli jen právo presentace ke kostelu, nýbrž přímo právo ustanovovat tu plebána, a že je třeba zabývat se s ním zvláště. Učiníme-li to, zjistíme, že Mo je odvozeno z Mi. A tím je vlastně celý případ vyřešen. Srovnáme-li totiž obě listiny, vyloučí se z Mo sám článek, který je tam přidán a který je motivem padělků, vzniklého až v 60. letech 13. století, tedy dávno po Robertově smrti. Mělo jím být dokázáno, že Oslavanům patří v Mohelně nejen ustanovování plebána, nýbrž že tamní fara je klášteru inkorporována, takže plebánovi z jejích příjmů nenáleží víc než tak zvaná »congrua sustentacio«.¹²¹ To však znamená, že Mo je třeba z dalšího našeho zkoumání vyloučiti.

O Ti jsem už něco pověděl v souvislosti s hodnocením tišnovského falsa Přemyslova k roku 1255, v němž inserované se nám dochovalo. Ani tu nemohu jeho problém dořešit bez nebezpečí, že bych se příliš odchýlil od hlavní linie výkladu.¹²² Ti má nesporně základem listinu pravou, dnes nedochovanou, která tvořila další článek diktátové skupiny, o kterou se tu zajímáme. Srovnáním s jinými nespornými listinami Robertovými, týkajícími se patronátních práv a desátků i jiných práv, patřících ke kostelům, lze se značnou pravděpodobností stanovit, že z původní listiny je prvá část narace Ti.¹²³ Z druhé části narace, přecházející v dispoici, není patrně původní víc než obecné ustanovení, že se klášteru potvrzují desátky ze všech jeho kostelů, rozhodně nikoli ustanovení, že se farářům těchto kostelů vykazuje »dostatečná prebenda«. Proč, nemusím zajisté už znovu vykládati. Zhývající formální součásti listinného formuláře zřejmě z původní listiny jsou. I když je tedy Ti ve své dnešní podobě falešné, je třeba s ním počítati na rozdíl od Mo při vyšetřování naší stylistické skupiny.

V jádře je v této, zatím čtyřčlenné skupině posližitelný stylisticky tento stav: Intitulace, která až na Ti je vždy v čele listiny, je bez náslovného »ego« a k ní se připojuje jednoduchá a přitom běžná obecná adresa, ukončená salutací »salutem in Domino«, respektive »salutem in vero salutari«. Promulgace kolísá ve svém závěru;¹²⁴ v naraci, respektive v dispoici, se opakuje vazba »supplicavit . . . devote, quatenus . . . confirmaremus«, jen Ta tu má stavbu jinou.¹²⁵ v Mi a Ti je skoro doslova táž klatba, v P a Ti jsou stejně uvedeni svědci.

Budiž dodáno, že v celé zásobě listin Robertových se najde už jen jediná listina, která se stylisticky hlásí k právě zjištěné skupině. Ji potvrzuje biskup s datem 1233 želivskému klášteru koupi statků v Humpolci a na řece Jihlavce, jmenovitě pak držení farního práva v Jihlavě, a vypočítává desátkové vsi k jihlavskému kostelu patřící.¹²⁶ Problém této důležitosti, ale nikoli pravé listiny tu ovšem také nemohu rozvinout.¹²⁷ Stačí říci, že se také v ní ozývá pravá listina, proto i s ní musíme dále počítat v témž smyslu jako s Ti.¹²⁸

Společného diktátora těchto pěti listin je nesporně třeba hledat v okolí biskupa Roberta. V té souvislosti má význam, že jeho styl vykazuje určité reminiscence na diktátora notáře O 5, respektive také na Heřmana. To totiž znamenitě koresponduje s tím, co jsem se snažil opětovně doložit, pokud jde o identitu notáře O 5 s biskupem Robertem, i to, co jsem doložil o stylistické souvislosti mezi notářem O 5 a Heřmanem.¹²⁹ Ale kdy tento diktátor u Roberta působil? Listiny Ta, Mi a Ti jsou už podle data ze samého konce biskupova pontifikátu. Datum želivské listiny patrně není z její předlohy, nýbrž z korespondující s ní listiny Heřmana Balka.¹³⁰ Pak je však pravděpodobné — a souhlasí ostatně i s tím, co bylo zjištěno po stránce grafické — že P bylo napsáno také až někdy na sklonku Robertova pontifikátu. Až do této doby náleží tedy působnost zjištěného diktátora. Vskutku asi P neříká nic než to, že roku 1220 při posvěcení přímětického kostela biskup klášteru držení přímětického kostela potvrdil, nikoli tedy, kdy listina byla napsána, a ten, kdo ji psal, patrně neznal už jména svědků, kteří se právního činu biskupova účastnili. Tak totiž snad nejlépe vysvětlíme, proč listina končí testes formulí, ale jména svědků uvedena nejsou.¹³¹ Znamená to snad, když jsme takto »předatovali« listinu P, že by Jimramova listina nemohla být z roku 1220? Rozhodně nikoli. Nelze sice dokázat, nelze však také popřít, že mohla být ještě roku 1220 napsána.

V časovém pořádku následuje nyní přímětická listina Přemyslova, od které jsme vyšli, představující tedy již třetí fázi přímětického případu. Podstatné je to, že jako dárce patronátního práva tu vystupuje markrabě Přemysl, který v době, do které toto darování patrně kladou prvé dvě listiny, ještě vůbec markrabětem nebyl. O Jimramovi, o Jindřichu Vladislavovi, ani o tom, co ke kostelu náleží, tu už není ani zmínky. Podle Přemyslovy listiny dostal přímětický patronát klášter až roku 1233. Ves Přímětice je tu jasně »villa nostra«, tedy ves markraběcí.

Čtvrté svědectví o přímětickém případě přináší listina Václava I. z 29. června 1239.¹³² Přímětice jsou tu zase »villa nostra«, čímž se tentokrát miní ves králova. Dárce tamního patronátu je sám král. Darování je dokonce zvláště motivováno tím, že loucký klášter, k jehož fundátorství se král hlásí, utrpěl pohromy, a že je mu tedy třeba pomoci, aby se snáze mohl vzpamatovat. Vzápětí se však výslovně také zjišťuje, že klášter patronát

vlastně už dříve měl z daru tehdy již mrtvého markraběte Jindřicha Vladislava a tehdy ještě živého markraběte Přemysla, a že kostel s jeho příslušenstvím také dosud pokojně držel. Příslušná markraběcí darování se výslovně také z moci královské potvrzují. V jistém smyslu je tedy Václavova listina kompromisem mezi versemi, které jsme dříve uvedli. To, co se tu praví o »pohromách« louckého kláštera, sotva se týká přímo nějaké katastrofy. Mnohem spíš celá stylisace vyznívá tak, že se Václavovou listinou ukončuje období, kdy přes ujišťování listiny, že klášter přímětický patronát dosud pokojně držel, bylo mu právo na tento patronát upíráno. Podle zjištění Friedrichova je písař Václavovy listiny (VP) totožný s písařem listiny téhož panovníka pro doksanský klášter z roku 1232 (VD).¹³³ To je pravda. Třeba se však tázat, zda z toho lze odvodit podle běžné poučky, že tento písař (V 7) byl písařem královské kanceláře. Od VP, VD vede totiž jasná grafická souvislost na druhý (falešný) exemplář listiny Václava I. jako mladšího krále z roku 1228 pro klášter litomyšlský.¹³⁴ Není-li snad možno bezpečně mluvit o totožnosti písařské ruky, je příslušnost obou listin do téže písařské školy mimo veškerou pochybnost.¹³⁵ Na tom však není dost. Od listiny z roku 1228 vede zase další grafická souvislost k dvěma dvojicím listin Přemyslových z roku 1226 pro kláštery doksanský a litomyšlský.¹³⁶ Rukou jejich písaře (Friedrich jej nazval O 29) jsou napsány indorsáty na obou exemplářích listiny litomyšlské z roku 1226 a (silně vybledlý) také alespoň na doksanském exempláři A 1. Ruka příbuzná je ještě také v listině šlechtice Jana (z Polné) pro Litomyšl z r. 1244.¹³⁷ Celou věc pak po mém soudu nelze vyložit jinak, než že tu máme před sebou vesměs písařská díla přijemecká, pocházející z premonstrátského okruhu litomyšlsko-doksansko-louckého.¹³⁸

Také stylisticky se prezentuje VP jako dílo přijemecké. Jeho skladatel užil především do značné míry jako listiny předchozí tasovické nebo přímětické listiny markraběte Přemysla. Je škoda, že nejpřesnější srovnávání obou možných předloh nám neřekne, pro kterou se vlastně máme rozhodnout.¹³⁹ Dále lze zachytit v listině stopu stylistické souvislosti s VD. Jsou tu i některé obraty, které lze nazvat přímo typickými pro přijemecká vyhotovení.¹⁴⁰ Konečně je tu doručovací formule, která v té formě rozhodně nemohla vzniknout v kanceláři.¹⁴¹

O pouhá dvě léta později máme o přímětickém kostele další, už páté svědectví v listě papeže Řehoře IX., datovaném 2. července 1241, jehož text se nám dochoval dnes ve dvou insertech z let 1251 a 1267.¹⁴² Poznání situace je tu poněkud zkomplikováno (uvidíme však níže, že na druhé straně i usnadněno) tím, že tento list jedná nejen o patronátu přímětickém, nýbrž také o patronátu kostela ve vsi Prosiměřicích, ležících na severovýchod od Znojma. Listem se potvrzuje louckému klášteru držení patronátů obou těchto kostelů, o nichž se praví (aniž se odlišuje, co se týká Přímětic a co Prosiměřic), že je dal klášteru jejich patronátní pán, král český (neříká se který), a že se tak stalo se souhlasem diecézního biskupa olomouckého a jeho kapituly. List se prezentuje jako běžně kanonicky stylisovaný papežský list a stojí jistě za zaznamenání, že je to prvý papežský list na patronátní právo, který v naší listinné látce vůbec máme.¹⁴³

O zprávách, které ještě zbývají, mohu se zmínit už velmi stručně. Podle listiny biskupa Bruna z 15. dubna 1268 dospěl moci práva rozsudek, vyнесенý před olomouckým biskupským oficiálem nad správcem přímětického

kostela Jezdonciem, na kterého podal žalobu loucký klášter, že se dopustil zločinu zjevného konkubinátu a že konal bohoslužby v době interdiktu. Jezdoncius byl rozsudkem přímětické fary zhaven. Listina je psána rukou hlavního notáře biskupova a o jejím kancelářském původu není nejmenší pochybnost.¹⁴⁴ Přímětická fara je dále ve výčtu far, z nichž louckému klášteru náleží desátky, v listině biskupa Dětricha z 1. července 1284, jejíž oba exempláře jsou dílem příjemeckým.¹⁴⁵ Konečně jsou Přímětice ve výčtu vsí, v nichž podle listiny z 22. června 1293 pronajímá boleslavská kapitula louckému klášteru desátkové platy, patřící jí z patronátních kostelů louckých. Z dvojího exempláře této listiny je jeden psán rukou jednoho z předních úředníků tehdejší kanceláře královské, Petra Angeli.¹⁴⁶

Uvědomili jsme si vše podstatné, aby bylo možno postoupit aspoň k dílčím závěrům. Nemůže-li být Přemyslova listina přímětická pravá, přímo nahmatáváme, že motiv padělků musíme hledat v třetí z oněch skupin, které jsme výše vytvořili. Nebylo jistě lhostejné, zda patronát a věno kostela dal pouhý znojemský kastelán, který za málo let byl ostatně ve svém úřadě vystřídán, zda je dal markrabě Jindřich Vladislav či Přemysl anebo dokonce sám král Václav. Nebylo to lhostejné tím spíše, že ves Přímětice byla zeměpanská a patřila k znojemskému hradu. Prvé, že byla zeměpanská, jsme ostatně slyšeli několikrát přímo a jistě nic na tom nemění, jestliže Jimram tu prováděl dispoice, neboť to vyplývalo právě jen z jeho tehdejšího úřadu, znojemského kastelánství. Druhé, že patřila k hradu, vyplývá z prvního. Pozdním, ale nesporně cenným dokladem toho je listina boleslavská. Nároky boleslavské kapituly na jihomoravské desátky jdou, jak známo, hluboko do minulosti a přímo souvisí se starým příslušenstvím jihomoravských hradů a mezi nimi také konkrétně znojemského.¹⁴⁷ Prozrazují však prameny také něco o tom, že se vedly o držení přímětického kostela nebo jeho příslušenství nějaké spory?¹⁴⁸ Příměto zajisté nikoli. Nepřímým dokladem jsou však jak listina Přemyslova a Václavova, tak zejména také list Řehořův. Především lze zjistit, že k potvrzení patronátních práv papežem dochází u nás vždy tam, kde se o příslušné právo vede spor.¹⁴⁹ Za druhé máme, alespoň pokud jde o Prosiměřice, o existenci sporu i doklady přímé, a nadto velmi poučné, takže stojí za to, uvědomit si věc v celku.

Kostel v Prosiměřicích dostal loucký klášter přímo z rukou českého krále. V době známé listině z 19. září 1226 dostává klášter v rámci náhrady škody vzniklé při lokaci města Znojma také »ecclesiam in Prozimiriz cum dote sua atque iure patronatus in perpetuum . . . pacifice possidendam«.¹⁵⁰ Listina o tom byla od svého vydání nepřetržitě v klášterním archivu. Přesto byl už podle listu Řehořova před r. 1241 o kostel spor. Příměto jsme o věci informováni z listiny olomouckého biskupa Konráda z 30. dubna 1243¹⁵¹ takto: a) Kostel v Prosiměřicích držel tehdy — zřejmě z panovníkova propůjčení — již několik let zeměpanský brněnský notář Konrád jako jeho plebán, čímž bylo zabráněno klášteru užívat svého tamního patronátu. b) Vznikla tu táž situace, kterou vidíme častěji u kostelů, patřících k významným hradům, propůjčovaných panovníkem bez ohledu na skutečný právní stav kaplanům z jeho okolí a notářům především. c) Na rušení své držby přednesl stížnost před panovníkem a preláty s biskupem v čele 3. dubna výše řečeného roku loucký opat. d) Král nerozhodl přímo, nýbrž svěřil rozhodnutí biskupovi. e) Teprve před biskupem (nikoli tedy

už také před panovníkem) byla předložena královská listina z roku 1226.¹⁵² f) Na jejím základě se notář Konrád vzdal nároku na kostel a biskup z moci královské potvrdil klášteru jeho patronátní právo a udělil mu k tomuto kostelu také tak zvaná, *spiritualia*, čili darování potvrdil i kano-nicky. O ceně samé listiny královské za vlastního krále nástupce a syna vydává vše to jistě nevalné svědectví. Ale ani po roce 1243 právo kláštera na prosiměřický patronát zabezpečeno nebylo. Z listiny biskupa Bruna z roku 1251¹⁵³ se dovídáme: a) Kostel měl tehdy v držení jinak neznámý klerik Spera. b) Proti louckému opatovi, tvrdícímu s výslovným odvoláním jednak na listinu Přemyslovu, jednak také na papežský list z roku 1241,¹⁵⁴ že mu kostel náleží, dovolával se Spera toho, že drží kostel z udělení markraběte Přemysla (míněn je Přemysl II.) jako patrona kostela. Při sročení stran se choval Spera velmi vyzývavě, obviňuje biskupa ze stranickosti a chtěl se vymknout z jeho soudu apelací k papeži.¹⁵⁵ d) Biskup rozhodl spor proti Sperovi, nikoli však jen na základě shora zmíněných listin; závažným důvodem byla jednak Sperova neposlušnost, jednak zvláštní listinné prohlášení Přemyslovo, jímž žádal biskupa, aby louckému opatovi v příčině prosiměřického kostela dal za právo, uznávaje jednak výslovně, že klášter od jeho předků prosiměřický kostel dostal a po léta držel, jednak zásluhy opatovy.

Domnívám se, že k celému případu stačí bez jakéhokoli dalšího odůvodňování dodatí jen tolik, že situace jen *mutatis mutandis* jiná byla zřejmě s patronátem přímětickým, ba že tu byla potud horší, že aspoň zprvu šlo o pouhé darování znojemského kastelána, nikoli tedy zeměpanské. Vezmeme-li pak v úvahu vše, co jsme se výše dověděli o přímětických listinách, je možno závěrem zrekonstruovati celý děj asi takto: K darování patronátu Jimramem došlo snad vskutku roku 1220, kdy Jimram kostel založil a kdy byla o jeho darování také sepsána u příjemce na jeho jméno listina. Souhlas s darováním vyslovili markrabě Jindřich Vladislav a biskup Robert. Posvěcení kostela provedl též biskup. Poté, kdy zemřel Jindřich Vladislav a Jimram přestal být znojemským kastelánem, loucký klášter kostela pozbyl. Osvojil si jej z titulu patronátního práva markrabě Přemysl. Klášter ve snaze čeliti tomu opatřil si nedlouho před rokem 1240 Robertovu listinu a zhruba v téže době snad vzápětí po Přemyslově smrti si zhotovil na základě tasovické listiny falešnou Přemyslovu listinu na Příměčice. Svě postavení zpevnil dále tím, že docílil roku 1241 uznání svého práva na přímětický kostel také od papeže. Zda v té době měl už listinu Václavovu, hlásící se do roku 1239, mám za nejisté. Není jistě pouhou náhodou, že se tato listina hlásí ještě do doby života markraběte Přemysla. Podle všeho vznikla však až po jeho smrti. Že vznikla u svého příjemce, bylo prokázáno. V běžném slova smyslu nebylo by zajisté možno bezpečně rozhodnouti, zda s vědomím Václavovým či bez jeho vědomí. To je ovšem nedostatek.

Ale je možno na otázku hledět také jinak, poté, co jsme výše konkrétně poznali o takových »příjemeckých vyhotoveních« a co jsem už i jinde naznačil.¹⁵⁶ Rýsuje se tu totiž již dosti určitě, že se mezi listiny pravé a falešné vsouvá jako mezičlánek nikoli mlhavý pojem tak zvaných »formálních padělků«, s nímž se setkáváme v dosavadní diplomatické terminologii, nýbrž zcela konkrétně listina, kterou sice její vydavatel autorisuje svou pečeti, takže vzniká s jeho vůlí a vědomím, jejíž obsah však pochází

nikoli z vůle a vědomí jejího vydavatele, nýbrž jejího příjemce. Bude ovšem třeba dále bedlivě sledovat, do jaké míry a kdy je tento zjev rozšířen a zejména také, jak to souvisí s uplatněním listiny v životě společenském, čili s funkcí listiny. Metodicky je však podstatné, abychom pracující diplomaticky, měli tento konkrétní zjev na mysli a počítali s možností, že se v diplomatickém materiálu s ním budeme setkávat častěji. Je ovšem třeba na druhé straně také varovati před tím, abychom si takto formulovanou diplomatickou kategorií prostě vypomáhali, kdykoli vzniknou nesnáze při pokusu o výklad, jak listina vznikla. Takové nesnáze bývají totiž jen zdánlivě nepřekonatelné. Aby mohly být překonány, k tomu je třeba zbraně diplomatiky stále přístřívati.

POZNÁMKY

¹ O kanceláři a listinách markrabí moravských Vladislava a Přemysla (1198 až 1259) VUSpol. 1896.

² Str. 20.

³ CDM II, č. 229.

⁴ Beiträge zur Diplomatik der mährischen Immunitätsurkunden (1951) str. 51.

⁵ Die völkische Zusammensetzung der böhmischen Hofkapelle bis 1306 (ZSDG IV, str. 59).

⁶ CDB III, č. 58.

⁷ CDB II, č. 161.

⁸ CDB III, č. 53, markraběte Přemysla pro klášter litomyšlský z 27. prosince 1255, tamže č. 74, téhož pro klášter loucký z 12. července 1254 (repr. Z a t s c h e k. Beiträge příl. 5), tamže č. 76, téhož pro měšťany uničovské z 15. srpna 1254 (repr. cit. v CDB); tamže č. 87, téhož pro klášter loucký z 22. října 1254, tamže č. 97, téhož pro klášter zábrdovický z r. 1254, tamže č. 180, krále Václava I. pro klášter tišnovský z 4. dubna 1238 (repr. Acta regum tab. 55), CDM II, č. 314, téhož pro klášter zábrdovický z 16. května 1240. Z tohoto seznamu vypouštím domnělý druhý exemplář listiny Přemyslovy pro Rajhrad (CDB III, č. 90), o němž sice mluví Friedrich ještě v CDB, že jej viděl r. 1904 a že byl napsán Hilariem, zřejmě však tu jde o Friedrichův omyl. Upozornil jsem na to již před lety, viz ČMM 66, str. 148.

⁹ V práci cit. v pozn. 1, str. 29, pozn. 2.

¹⁰ Rozhodujícím pro Friedricha zřejmě bylo jednak to, že tu jsou některé prvky Hilariova diktátu — kromě stop diktátu notáře 0 5 (o čemž viz nyní zde v práci Duškové pozn. 50) — jednak to, že je mezi svědky nějaký Hilarius jmenován. Friedrich ho ztotožnil s notářem Hilariem.

¹¹ Ukázkou z přímětické listiny viz obr. 1, ukázkou z litomyšlské viz obr. 2.

¹² Viz o tom v pozn. další. Rozdíl je nápadný zejména v kulatých s, dále v tom, že písař s jednou výjimkou neužil uncíálního d u Hilaria běžného, e opatruje písař praporkem, t prodlužuje i mimo ligaturu nad řádek, na ř. 5 zdola ligoval v slově Ctibor velké náslovné C s následujícím t, ligaturu však vyškral. Friedrich rasuru přehlédli. Dodávám, že se otázkou přímětické listiny zabýval na můj podnět už r. 1950 Vl. Voldán ve své doktorské rozpravě »Nejstarší listiny kláštera louckého«. Poznal tu sice, že Hilarius listinu nepsal, nevyvodil z toho však závěr. Ten je formulován v práci S. Duškové »Listiny světských feudálů« (vyjde ve Sborníku archivních prací 1956) s odkazem na tuto mou již tehdy připravovanou práci.

¹³ CDB III, č. 74, obr. 3. Grafická souvislost je také v roztřesených tazích dřívků dlouhých písmen, v tvoření ligatury et a tironského et.

¹⁴ Na ř. 13 str. 37 vypadlo Friedrichovi při otisku listiny za jménem »Victor« jméno »Milos«.

¹⁵ Celková situace je tato. Stopy Hilariova diktátu jsou snad po prvé v listině z r. 1218, (viz pozn. 10), CDB II, č. 161. Nesporným diktátem Hilariovým je v opise dochovaná listina Přemysla I. a markraběte Vladislava pro Hartleba ze Znojma

ze 24. června 1222 (CDB II, č. 252), další jsou až z let 1255—1254. Jsou to kromě přímětické listiny listina markraběte Přemysla pro Langheim z 25. září 1255 (CDB III, č. 50), dále výše už uvedené listiny CDB III, č. 53, 74, 76, 87, 97. K nim se druzí nepublikovaná Přemyslova listina pro moravské statky pražského kostela z r. 1235. Máme zatím jen její opis, pořízený Friedrichem z pražského arc. archivu, odd. archiep. sign. VIII, př. C 104, č. 4. Poslední skupina Hilariových diktátů je z let 1237—1240. Jsou to: listina Václava I. pro plebána Zdislava (CDB III, č. 165), markraběte Přemysla pro Vojtěcha z Doubravníka (CDB III, č. 174), výše už uvedená listina CDB III, č. 180, listina Václava I. pro kl. tišnovský (Reg I, č. 985), výše uvedená listina zábrdovická (CDM II, č. 514) a Václavova listina opět pro kl. tišnovský (Reg I, č. 1015). Naproti tomu nenáleží mezi Hilariovy diktáty, jak uvidíme níže, Václavova listina pro kl. loucký z 29. června 1259 (Reg I, č. 972).

¹⁰ CDB II, č. 325 je jednak vyhotovení příjemecké, jednak jsou to provinciální statuta, táž situace je také v CDB III, č. 164. Příjemecké jsou dále listiny CDB III, č. 157, 158, převzetí v imunitních privilegiích viz na př. CDB III, č. 90, 107 — omezují se na převzetí výrazná —, převzetí typická pro notáře 0 5 jsou CDB II, č. 110, 321, CDB III, č. 57 (Friedrich vykládá jinak) a 66.

¹⁷ CDB III, č. 90.

¹⁸ CDB III, č. 55.

¹⁹ Připustit možno jen, že listina byla psána na dvakrát, nikoli na třikrát. Vše, počínající jmény svědků (tedy i datum) je připsáno při srovnání s ostatním jemnějším perem a snad i světlejším inkoustem. Musíme se také ptáti, proč by psaní na třikrát vlastně mělo znamenat, že svědci jsou svědky odevzdání listiny.

²⁰ Seznam těchto listin lze dohledat snadno v CDB III. Třeba v seznamu doplnit jen výše uvedenou listinu pro pražský kostel a dodat, že také CDB III, č. 25, které má dpm. formuli protonotáře Bartoloměje, je kancelářského původu. Na sklonku vlády Přemyslovy se pevnost organizace jeho kanceláře narušila. Tam už zase příjemecká vyhotovení jsou.

²¹ Poučná je na př. skupina listin: a) 1240, Václav I. dává křižovníkům kostel na Hoře sv. Hypolita »cum omnibus attineniis suis« (Reg I, č. 1003 = AR tab. 36/1), vzniklá písařsky i stylisticky u příjemce, a 1247, června 10, Bruno, elekt olom., totéž darování se slovným odvoláním na listinu Václavovu (tedy zase darování kostela) potvrzuje (Reg I, č. 1177) Kritický komentář k moravskému diplomatáři Šebánek — Duškova (KK) pod čís. 102. b) 1265, listopadu 30, Smil z Lichtemburka dává žďárskému kl. kapli v Chotěboři »cum dotē eius et decimam thelonii ibidem« (Reg II, č. 502) a 1267, května 13. kardinál Quido potvrzuje výslovně jen »donacionem et concessionem iuris patronatus ecclesie in Ch. per Smilonem de L.« (Reg II, č. 615). c) 1285, července 1, Václav II. dává kostel sv. Tomáše »cum arcis sua et quondam Ch. de S. et omnibus iuribus« augustiniánům (Reg II, č. 1549) a 1286, srpna 9, opat břevnovský se souhlasem biskupovým a na prosbu Václavovu dává augustiniánům »predictam ecclesiam beati T. et ius patronatus ipsius cum fundo et cimiterio eius« (Reg II, č. 1590). Nadto existuje ještě současná listina biskupská, která plně navazuje na listinu opatovu, nikoli na listinu královskou (Reg II, č. 1589).

²² Tak na př. listinou z 22. července 1259 (Reg II, č. 228) dává Vikart z Trnavy Magdalenkám patr. právo kostela v Dobřanech »ut eedem sorores sibi edificient ibi domum et officient ipsam ecclesiam«. Jen formálně je darování patronátu v čele právního aktu, ve skutečnosti se tu jedná o založení kláštera.

²³ Pověděno to bylo v úvodu a opětovně se o tom mluví u jednotlivých listin.

²⁴ M. Pangerl, Urkundenbuch des Cistercienserstiftes BMV. zu Hohenfurt in Böhmen, FRA II. Abt., Band 25 (1865).

²⁵ Reg II, č. 521 = Pangerl, č. 9. Viz obr. 4.

²⁶ Reg II, č. 522 = Pangerl, č. 10. Viz obr. 5.

²⁷ Reg II, č. 520 = Pangerl, č. 8.

²⁸ Na Vokových listinách jsme mohli zatím zjistit dvojí typ jeho pečeti. Prvý je reprezentován jeho dvěma listinami z r. 1257 (Reg II, č. 152, 155), druhý listinami Reg II, č. 520, 371. Bohužel nemáme dosud originál listiny Reg II, č. 221 (vilheringký), sotva pak kdy se může podařit bezpečně zjistit, z jaké pečeti jsou zlomky na Reg II, č. 261. Patrně jsou to však zlomky typu druhého.

²⁹ Správně to zjistili vydavatelé Babenberského diplomatáře II, (1955), č. 459.

³⁰ K srovnání se hodí vyšebrodská listina Reg II, č. 765 = Pangerl č. 19,

a chotěšovská Reg IV, č. 1836. Srov. dále Reg IV, č. 2098, Reg II, č. 222 = Pangerl, č. 2, Reg II, č. 547.

³¹ Jmenoval se Rudiger. O věci viz v práci Duškové, cit. v pozn. 12.

³² Většinu jeho listin píše v té době jeho hlavní kancelářský písař. V jeho listinách jsou doloženi ovšem i jiní, zřejmě příjemeční písaři.

³³ Reg II, č. 225 = Pangerl, č. 3, Reg II, č. 320 = Pangerl, č. 8. Obě jsou kancel. vyhot.

³⁴ Reg II, č. 371 = Pangerl, č. 13. O listině viz u Duškové v práci cit. v pozn. 12.

³⁵ Reg II, č. 1929 = Pangerl, č. 55. Písařsky i stylisticky je tato listina podle našich výsledků dílem notáře Petra Angeli.

³⁶ Reg II, č. 333 = Pangerl, č. 12.

³⁷ Reg II, č. 1197, 1198 = Pangerl, č. 26, 27.

³⁸ Srov. o tom v práci Duškové, cit. v pozn. 12.

³⁹ Jakub je rožmberským plebánem ještě r. 1286 (Reg II, č. 1588 = Pangerl, č. 33).

⁴⁰ Reg II, č. 1131 = Pangerl, č. 25.

⁴¹ Reg II, č. 763 = Pangerl, č. 19.

⁴² Reg II, č. 1495 = Pangerl, č. 55. Písaře označili jsme zatím Th 1. Opětovně píše biskupovy listiny počínajíc vůbec prvou z nich dochovanou v orig. Je to dosud neznámá listina, chovaná v archivu vyšehradské kapituly z 10. července 1279.

⁴³ V datu A byla chyba. Indikce a epakta tu uvedená nenáleží k roku 1279, nýbrž k roku 1278. V B jsou příslušné údaje opraveny. Nepovažoval bych za vyloučeno, že právě takové maličkosti byly v klášterích vnější zámlčkou k tomu, aby bylo vyžádáno zpečetění druhého exempláře.

⁴⁴ Albert se psal podle obojího statku. Legenda jeho pečeti na obou exemplářích listiny zní »de Stropniz«, v textu se jmenuje »de Borischouec«.

⁴⁵ Reg II, č. 1388 = Pangerl, č. 34.

⁴⁶ Reg II, č. 1565 = Pangerl, č. 33.

⁴⁷ Pangerl, jak plyne z předchozích dvou pozn., otiskl listiny právě v obráceném pořádku a jeho chybu převzal i Emler.

⁴⁸ Tak je vskutku v listině. Pangerl za slovy »uxorum nostrorum« omylem vynechal »et coheredum nostrorum in remedium animarum nostrorum et«, čímž porušil smysl.

⁴⁹ Citován je v pozn. 34.

⁵⁰ Reg II, č. 1564 = Pangerl, č. 45.

⁵¹ I Hedvičina listina vznikla patrně u svého příjemce. Přímou se to projevuje stylisticky. Graficky je látka příliš roztráštěna. Dokázat možno jen ruku příjemcekou u A, které je psáno touž rukou jako listina Vítky z Krumlova pro Vyšší Brod z r. 1277 (Reg II, č. 1096 = Pangerl, č. 23).

⁵² Z celé zásoby nechávám stranou listiny, které se vztahují na patronátní práva kostelů v Rožmitále a v Přídole, které jsou diplomaticky jasné bez dalšího šetření. Přídolského případu se ostatně dotkneme v jiné souvislosti.

⁵³ Reg II, č. 323 = Pangerl, č. 11.

⁵⁴ Reg II, č. 1559 = Pangerl, č. 41.

⁵⁵ Stylisticky; graficky to dokázat nelze, je i to však pravděpodobné. Druhá pečeť k listině připravená k ní nenáleží.

⁵⁶ Rozhodně ne však tak, že by se snad jedna listina týkala Rychnova u Nových Hradů, druhá Rychnova u Krumlova.

⁵⁷ Na myslí tu mám ovšem především klášter oslavanský, historie jeho patronátů je zachycena na příslušných místech v KK.

⁵⁸ Reg II, č. 1496 = Pangerl, č. 36.

⁵⁹ Reg II, č. 1497 = Pangerl, č. 37.

⁶⁰ Psána je rukou notáře Jindřicha Vlacha.

⁶¹ Reg II, č. 1520 = Pangerl, č. 39. Listinu nelze zařadit písařsky. Samo o sobě to není nic překvapujícího; podstatné ovšem je, že právě u Tobiáše, u něhož se prostě předpokládala kancelářská organizace, vyúsťující až k vzniku formulářové sbírky, uplatňuje se vůbec jen jedna ruka v listinách častěji, jedna pak dvakrát. Jinak platí, kolik listin, tolik rukou.

⁶² Reg II, č. 776, 862 = Pangerl, č. 20, 22.

⁶³ Jsou tu souvislosti s nadační listinou Vokovou (Reg. II, č. 320 = Pangerl, č. 8).

⁶⁴ Dokázat, který z exemplářů (A = 1272, B = 1274) sloužil kterému za předlohu, bohužel se nedá. Lze si představit, že písař B mechanicky vložil do listiny rok, kdy vskutku tento exemplář napsal. Možno však také počítat s tím, že by exemplář B mohl být původní a že klášter z nezjistitelných nyní důvodů potřeboval doklad, že k darování patronátu kostela, který Rožmberci měli už od let šedesátých (viz Babenberger Urkundenbuch II, č. 459, 461), došlo už roku 1272. Buď jak buď, oba exempláře musí být považovány za pravé.

⁶⁵ Č. 15, str. 22, pozn. = Reg. II, č. 460.

⁶⁶ Reg II, č. 320 = Pangerl, č. 8.

⁶⁷ »Item volo et ordino... partem terciam decimarum«, celý článek je u Pangerla na místě, cit. v pozn. 65. V otisku je však podstatná chyba. V listině není »Wltawitz minore«, jak tiskne Pangerl, nýbrž Wltawitz maiorem«.

⁶⁸ Tak je nepochybně třeba rozuměti místu »que... ad forensem ecclesiam in Hohenvurt pertineant«.

⁶⁹ Jde vlastně o přehození slov.

⁷⁰ P je psáno rukou, kterou nelze jinde doložit. Stylisticky avisuje nekancelářský původ konfirmace její dpm. formule »expedita per manus prothonotariorum nostrorum Petri et Vlrici«, již podobná se v Přemyslových listinách nenajde. Diplomatically zcela nepodložené a proto i bezvýznamné je to, co k tomu poznamenává Fiala, Panovnické listiny, kancelář a zemský soud za Přemysla II., (Sb. arch. prací 1951), str. 230.

⁷¹ Soudím ovšem, že pečeti s exergue skýtají přece jen určitou záruku, že s nimi nebylo manipulováno.

⁷² Reg II, č. 223 = Pangerl, č. 3.

⁷³ Počínajíc slovy »Do, pater reverende... u Pangerla, str. 3, ř. 12 zdola.

⁷⁴ Domnívám se na př., že by tomu tak bylo, kdybychom přisvědčili i konečnému výkladu znamenité jinak studie J. Pražáka, Privilegium Přemysla I. pro Doksany a jeho konfirmace z r. 1276 (Sborník arch. prací V, 1 str. 159 a násled.) a připustili, že i rozšířené znění Přemyslovy konfirmace doksanské listiny je pravé a nezávadné.

⁷⁵ Reg II, č. 1634.

⁷⁶ M. Bělohávek, Městský archiv v Plzni (Průvodce po archivu, 1954) str. 148.

⁷⁷ Na obou je též systém signatur, na plzeňském »C primum«, na pražském »C secundum«, i další indorsáty, o nichž ještě budu mluvit, jsou zase dílem jedné ruky.

⁷⁸ Byl mezi listinami, vybranými pro vídeňský HHStarchiv.

⁷⁹ V Plzni je oddělení listin cizích, o němž praví Bělohávek, že vzniklo především sběratelskou činností.

⁸⁰ Reg II, č. 1633. Srov. obr. 6 (exemplář A), obr. 7 (listina zbraslavská).

⁸¹ Při těsných stycích mezi klášterem zbraslavským a dvorem královským lze si ovšem také představit, že jde o písaře zbraslavského, který v však funguje jako písař kancelářský.

⁸² Vyobr. B = obr. 8.

⁸³ O tom nás aspoň zatím poučují výsledky, ke kterým jsme došli diplomatickým zpracováním listin Václava II.

⁸⁴ Pravic se tam »litera regis Wenceslai de villa Sbyna, quam pro aliis bonis idem rex donavit ecclesie in Bezdez et ab omni iudiciaria potestate omnium regalium iudicium et villicorum ac opidi Hirsperg eximit et plebano iudicandam committit«.

⁸⁵ Viz na př. Reg II, č. 1409, 1508, 1561, 1684. Srov. také jména svědků při ochozech Reg II, č. 1674, 1687, k nimž lze dohledati ještě další do téže skupiny patřící v známém kodexu ostrovském. Srov. dále také v okruhu form. sbírek alespoň v rukopise Ch, čís. 75.

⁸⁶ Nemohl jsem prozatím zjistit, jaké stanovisko tu zaujímají naši právní historici.

⁸⁷ Možno tu odkázat na výklad A. Sedláčka na přísl. místo X. sv. jeho Hradů.

⁸⁸ Podle Haasova výkladu je považovati známou listinu Přemyslova z r. 1264 (Reg II, č. 465 = CIM IV, č. 8) za zakládací listinu městečka Bezdězu,

nikoli městečka Doks, jak se starší badatelé vesměs domnívali. Srov. dále u Haase *deperditum Václavovo pro Bezděz z r. 1304* (č. 18).

⁹⁹ Haas, l. c., č. 44, 65.

¹⁰⁰ A je zpečetěn běžným způsobem, pečeť je také bezvadně zachována. Na B jsou v plíce dva šikmé vřezy, na Václavových listinách bývají v plíce zpravidla nikoli vřezy, nýbrž otvory k provlečení nití.

⁹¹ F. T a d r a, *Listy kláštera zbraslavského* (Hist. archiv Č. akad. 23), str. 15, č. 29.

⁹² Albert je jako děkan vskutku také doložen v letech 1295—1300, viz Reg. II, č. 1676, 1865.

⁹³ Reg IV, č. 353 z konfirmace Václava IV., jejíž orig. je v ÚSA v Praze.

⁹⁴ K otázce berních notariátů viz mou práci »Listiny příbyslavické«, ČMM 1933.

⁹⁵ Reg III, č. 1199. Není ovšem totožný s Habartem, který se uvádí už r. 1300 (Reg II, č. 1865).

⁹⁶ Příslušná data lze snadno najít podle rejstříků v Reg. III, IV a v Monumenta Vaticana. Srov. také A. P o d l a h y, Series, který od sebe oddělil Habarta z Dubé z r. 1326 a Habarta syna Jindřicha z Malovar, doloženého v pozdějších provisích. Ale přesto měl pravdu A. S e d l á č e k, Hradý X, str. 11, který říká, že Hynek dosadil na faru »v Podbezdězí svého strýce Habarta z Dubé a z Malovar«, pokud ovšem slovo strýc chápeme v širším smyslu příbuzenském. Že totiž bezdězský plebán Habart byl z rodu pánů z Dubé, je bezpečně doloženo jeho pečetí na listině Reg IV, č. 1464, na níž jsou na štítě jasně ostrve. Pečeť vůbec činí dojem pečeti šlechtické ne duchovenské, přesto je to pečeť plebánova, jak ukazuje legenda.

⁹⁷ Dožil-li se roku 1381, nemohl být roku 1356 přece ještě stár.

⁹⁸ Srov. o tom opět u S e d l á č e k a.

⁹⁹ Monumenta Vaticana I, č. 1432.

¹⁰⁰ Je zajímavé, že v 15. stol. byla věc už do té míry běžná, že i exemplář A prostě svým indorsátem přiznává plebánovi jurisdikci. Působil tu ovšem také exemplář B.

¹⁰¹ Ve Václavově konfirmaci z roku 1388 je konfirmován exemplář B. O této konf. viz pozn. 95.

¹⁰² Mám tu na mysli především onu zásobu, která je probrána především na příslušných místech v KK.

¹⁰³ Tak na př. zderazskému klášteru stačila k držení kostela v Bubnech jediná listina šlechtice Zdislava z r. 1254 (CDB III, č. 70).

¹⁰⁴ Takovým typickým případem je patronát kostela v Nové Cerekvi nebo u sv. Petra v Brně.

¹⁰⁵ CDB II, č. 205.

¹⁰⁶ Konstatoval jen, že táž ruka není už jinde doložena.

¹⁰⁷ Uvádí se prostě jako »Emrammus... filius quondam domini Etley«. Ještě Friedrich viděl na dnes už zcela nepatrném zlomku jeho pečeti na listině zubří hlavu s houžví v nozdrách.

¹⁰⁸ Příslušné doklady se najdou v rejstříku CDB II.

¹⁰⁹ Je-li totiž tento Jimram snad totožný s později uváděným Jimramem z Medlova, bratrem Štěpánovým, otcem Vojtěchovým, byl by doložen ještě roku 1238.

¹¹⁰ V práci »Listina nižších feudálů duchovních«, která tvoří součást pojednání »Česká listina doby přemyslovské« a bude otištěna v Sborníku archivních prací 1956.

¹¹¹ Zda i jeho úřední hodnost zdůrazňovala legenda jeho pečeti, jak to vidíme na př. v CDB II, č. 347, nebo CDB III, č. 181, nelze bohužel zjistit. Viz pozn. 107.

¹¹² Kromě Mašovic uvádí H o s á k, Hist. místopis, ještě v jejich blízkosti zaniklé Mašovičky.

¹¹³ CDB II, č. 206. Srov. obr. 9.

¹¹⁴ Reg I, č. 949 = CDM II, č. 294.

¹¹⁵ Reg I, č. 974 = CDM II, č. 308.

¹¹⁶ Srov. ukázky obr. 10—11.

¹¹⁷ Srov. obr. 9. Nejpodstatnější je jinak tvořená g (dolní smyčka) a jinak tvořená kulatá s (v P dvěma tahy, v T a M třemi tahy).

¹¹⁸ CDB III, č. 78, Reg. I, č. 975 = CDM II, č. 311.

¹¹⁹ Listiny rudikovské (Pohled do oslavanského skriptoria) ČMM 68, str. 256, pozn. 41.

¹²⁰ CDM XV, č. 11.

¹²¹ Při zhotovení padětku bylo použito blanketu pravé listiny Robertovy. Na listině visí totiž pečeť (obr. 12), která je otiskem téhož pečetního typáře, jehož

bylo použito k zhotovení biskupovy pečeti na nedatované listině Jindřicha Vladislava pro johanity (CDB II, č. 385) (obr. 13). Tím se opravuje několik omylů. Především ovšem omyl Friedrichův, který pečeť na Mo považoval za otisk jinak běžného typáře biskupova a pečeť Robertovu na listině johanitské považoval za falešnou. Padá však také vše, co se snažil Z. Kristen dovodit na brněnské konferenci o pomocných vědách historických, konané dne 23. září 1953, vycházejí z mínění, že pečeť na Mo je falešná.

¹²² Srov. KK, str. 186 a další citáty na str. 377. Listina může být plně pochopena jen v souvislosti se všemi listinami tišnovského okruhu, což by vyžadovalo zvláštní monografie.

¹²³ Konkrétně počínající slovy »quod nos ad petitionem« až po slova »elevator largius et ditetur«. Původní listina se ovšem možná vůbec netýkala patronátního práva právě kostela sv. Václava v Tišnově. Chybí tu zmínka, že se udělují »iura spiritualia«, která je v ostatních listinách, s nimiž souvisí.

¹²⁴ Nejnápadnější je promulgace v P, připomínající obratem »huius scripti copiam habituri« poněkud styl Hilariův.

¹²⁵ Tato stavba je v té době i jinde doložena, viz o tom níže.

¹²⁶ CDB III, č. 49.

¹²⁷ Už v KK je naznačeno, že ve své dnešní podobě nemůže být pravá. Jejím problémem se zabýval znovu J. Mezník ve své doktorské zprávě v souvislosti s problémy osídlení Jihlavska.

¹²⁸ Z této ztracené listiny Robertovy pochází nepochybně intitulace, adresa a salutace listiny s charakteristickým »salutem in vero salutari«, z narace jsou z ní aspoň obraty »quod accedentes ad nos... nobis humiliter et devote supplicaverunt, quatinus... confirmaremus«.

¹²⁹ V P upomíná na 0 5 obrat »ad sustentationem fratrum inibi deo famulantium«, v Ta obrat »habens... deum cum sanctis suis in summa reverencia« a »perpetua gaudeat pace«. V Mi obrat »quod... libenter fecimus«. Nejvíce reminiscenci je konečně v Ti, které projevuje konkrétní stylistické souvislosti s listinou Robertovou na patronát kostela sv. Jakuba v Brně (CDB III, č. 14) z roku 1231, kterou diktoval 0 5. Na Heřmana upomíná »nobis devote supplicavit, quatinus... confirmaremus« v P. Srov. na př. CDB II, č. 270, 288.

¹³⁰ CDB III, č. 48.

¹³¹ Friedrich výslovně řekl, že neví, proč jména svědků byla vynechána.

¹³² Reg I, č. 972 = CDM II, č. 307 (obr. 14).

¹³³ CDB III, č. 26 (obr. 15).

¹³⁴ CDB II, č. 323 (obr. 16).

¹³⁵ Ukázký viz obr. 14, 15, 16, písmo litomyšlské listiny se liší od písma VP VD zejména tím, že tu není charakteristické dosti složité obecné zkr. znamení. Ale prosté zkrac. znamení, které tu je, se objeví také v VD ř. 3 zdola v slově »prepositus«.

¹³⁶ CDB II, č. 286, 289.

¹³⁷ Reg I, č. 1096.

¹³⁸ Závěry, které tu formulují, dozrávaly v posledních letech. Už v KK je ukázáno na podstatnou jejich část (viz str. 37). J. Pražák v shora citované studii (viz pozn. 74) upozornil na indorsát na doksanském exempláři A1, na indorsát na litomyšlském exempláři A2 tu upozorňuji po prvé. S Pražákem nesouhlasím jen potud, že kusy psané touž rukou, která psala na nich indorsát, považují nutně za příjemecké.

¹³⁹ Nevím, jak se postavil k této otázce G. Friedrich v materiálu diplomatařovém, jehož vydání má už po léta svěřeno Z. Kristen. Patrně však považoval tu za předchozí listinu přímětickou.

¹⁴⁰ Míním obraty »considerato et inspecto diligencius gravamine et incommodo Lucensis ecclesie, que a primis suis fundamentis a nostris est progenitoribus fideliter erecta ac solliciter promotae« a »quatinus... prenominata possit ecclesia liberius sub gravamine respirare et fratres ibidem domino militantes uberius sustentari«.

¹⁴¹ Mistr Vilém má titul »regis Boemorum pronotarius«. Připustíme, že je to omyl, kancelářský písař se však takového omylu dopustit nemohl.

¹⁴² Reg I, č. 1051 = CDM III, č. 2. Vše, co je výše řečeno, najde čtenář doloženo v KK. na přísl. místě.

¹⁴³ Sestavíme-li tyto listy do řady, vidíme vesměs, že se dotýkají patronátů, o něž se vedly spory.

¹⁴⁴ Reg II, č. 611.

¹⁴⁵ Reg II, č. 1320. Problém této listiny nechci zde blíže rozvíjeti, vyžadovalo by to totiž zvláštního výkladu. Stačí konstatovati, že se tato listina dovolává jednak listiny Robertovy, při čemž se míní listina CDB II, č. 207, jednak listiny Brunovy, při čemž se míní konfirmace listiny Robertovy z 19. června 1273 (Reg II, č. 828). Ve skutečnosti jde však daleko za tyto listiny, neboť tu už zřejmě vůbec nejde o to, které jsou patronátní kostely loucké, nýbrž kde klášteru náležejí větší desátky a jak participuje farář na příjmu jednotlivých kostelů.

¹⁴⁶ Reg II, č. 1619. O diplom. zařazení této listiny viz v mé již výše cit. práci o listině nižších duch. feudálů.

¹⁴⁷ Srov. o tom na př. u V. Hrubého, *Tři studie*, str. 73 a násl. Třeba jen dodat, že se r. 1255 uvádí jako svědek nějaký Blažej «de Primetiz» v listině Bočka z Kunštátu pro klášter žďárský (Reg I, č. 78). V literatuře byl tento Blažej mechanicky přiřazen do našich Prímětic (viz na př. Hošák, *Hist. místopis*, str. 98). Patrně to není správné.

¹⁴⁸ Osud prvotní donace Jimramovy nelze sledovat. Nikdy později neslyšíme o tom, že by k prímětickému kostelu patřilo něco v Kuchařovicích nebo Mašovicích. Souvisí to s nedostatkem zpráv. Také Mašovice byly kdysi boleslavské.

¹⁴⁹ Viz pozn. 143.

¹⁵⁰ CDB II, č. 288.

¹⁵¹ Reg I, č. 1075. Srov. KK pod čís. 59.

¹⁵² Slova listiny »nos vero, viso instrumento super nominata ecclesia confecto et diligentius examinato, quod idem abbas nobis postmodum presentavit« se mohou vztahovati jen na listinu z roku 1226.

¹⁵³ Reg I, č. 1274. Srov. k ní KK pod čís. 173.

¹⁵⁴ Proč ne také Konrádov, poznala už Dušková v KK na přísl. místě.

¹⁵⁵ Obvinění není dosti jasné. Je tam řeč o biskupském kleriku Konrádovi, pro kterého snad (podle Sperova domnění) chtěl biskup kostel získat, ovšem se souhlasem louckého opata. Možná, že není pouhou náhodou, že písař této listiny, hlavní notář biskupovy kanceláře, jmenoval se také Konrád.

¹⁵⁶ Nejvíce takových případů je ovšem už v KK.

ГРАМОТЫ ПРИМЕТИЦКИЕ И ДРУГИЕ НАШИ ГРАМОТЫ ОТНОСЯЩИЕСЯ К ПАТРОНАТНОМУ ПРАВУ В ЭПОХУ ПРЖЕМЫСЛОВЦЕВ

В центре внимания автора — решение старой основной дипломатической задачи *discrinen veri et falsi in vetustis membranis*, которая здесь вступает в новый фазис в виду последовательной связи с основной задачей современной дипломатики как науки: решение вопроса функции грамоты. Конкретно автор проводит свое исследование на грамотах, касающихся патронатных прав костелов. Автор подробно исследует грамоты, относящиеся к патронатному праву костела в Пржиметицах близ Знойма, здесь он доказывает, в частности, что грамота маркграфа Пржемысла от 1233 г., по которой был дарован этот патронат костелу в Лоуке (CDB III, № 38) не получила правильной оценки в предыдущих дипломатических исследованиях. В строгой последовательности автор далее исследует грамоты, касающиеся патронатных прав округа цистерцианского монастыря в Вышнем Броде в Чехии, являющиеся особенно характерными. Решен также дипломатический акт грамоты Вацлава II приходскому священнику в городке Бездезе от 1293 г., касающийся его имущества и юрисдикции в селе Збинах.

Из приведенных фактов следует, что методически совершенно необходимо в чешском дипломатическом материале эпохи пржемысловцев различать кроме грамот настоящих и фальшивых еще особую дипломатическую категорию. К ней относятся грамоты, хотя и скрепленные печатью дарителя, т. ч. они не возникали без его ведома и помимо его воли, но, которые, однако, являются до такой степени делом их получателей, что также вполне соответствует их

нуждам к интересам, находясь при этом — что касается их содержания — иногда в расхождении с действительностью.

Совершенно необходимо установить точным дипломатическим разбором, является ли грамота в данном случае настоящей, фальшивой или же принадлежит к третьей категории.

Перевод: Е. Пухлякова.

DIE PRÍMĚTITZER UND DIE ANDEREN PATRONATRECHTSURKUNDEN DER PŘEMYSLIDENZEIT

Der Verfasser stellt in den Mittelpunkt seines wissenschaftlichen Strebens die Lösung einer Ur- und Grundfrage der Urkundenforschung: das discrimen veri et falsi in vetustis membranis. Derselben wird jedoch eine neue Dringlichkeit verliehen, indem sie zielbewusst und konsequent in den Bereich der von der modernen Urkundenwissenschaft angestrebten Lösung des Funktionsproblems der Urkunde eingegliedert wird.

Zur Untersuchung zieht der Verfasser Patronatrechtsurkunden heran, zuvörderst Urkunden über das Patronatsrecht der Kirche im Dorfe Prímětice unweit Znojmo (Znaim, Südmähren) und gelangt unter anderem zu dem Schlusse, dass eine diesbezügliche Urkunde des Markgrafen Přemysl vom Jahre 1235 für das Prämonstratenserstift Louka (Bruck) im Widerspruch zu den Ergebnissen der ganzen bisherigen Forschung als eine Fälschung bezeichnet werden muss. (Vgl. Friedrich, Codex dipl. Bohemiae III, Nro. 38.) Es wird weiter folgerichtigerweise die Frage der diplomatischen Einreihung aller Patronatrechtsurkunden aus dem für solche Urkunden geradewegs typischen Kreise des Zisterzienserstiftes Vyšší Brod (Hohenfurt, Südböhmen) aufgerollt und auch gelöst. Schliesslich gelangt auch das Problem der Urkunde König Wenzel II. aus dem Jahre 1293 für den Pfarrer des Städtchens Bezděz (in der Nähe der gleichnamigen und wohlbekannten Burg) die sich auf Eigentumsrechte und Jurisdiktion des Pfarrers im Dorfe Zbiny bezieht, zur Lösung.

Auf Grund dieser konkret aufgehellter Fälle wird nun dargelegt, dass es methodisch unentbehrlich ist in dem diplomatischen Stoffe der Přemyslidenzeit in Böhmen neben den echten und falschen Urkunden noch eine dritte Kategorie von Urkunden zu unterscheiden. In diese gehören jene Urkunden, die von ihrem Aussteller zwar mit dessen Siegel beglaubigt wurden und die daher ohne seinen Willen und sein Wissen nicht entstanden sind, die jedoch insofern zur Angelegenheit ihrer Empfänger geworden sind, als sie vollkommen ihren Wünschen und Bedürfnissen entsprechen und dabei sachlich im Widerspruche zu den aus anderen Quellen feststellbaren Tatsachen stehen. Freilich — nur auf Grund einer restlos durchgeführten diplomatischen Analyse jeder in Betracht kommenden Urkunde kann entschieden werden, ob diese unter echte oder falsche Urkunden oder schliesslich der dritten Kategorie solcher »Empfängersherstellungen« einzureihen ist.